

Nushası 10 kuruş

Senelik abonasi
100 kuruş

Posta ücreti 40 Para

Posta ücreti 10 kuruş

İstanbul

Şehremaneti Mecmuası

[Şehremaneti tarafından ayda bir çıkarılır]

Sene : 6

Mart 1930

Sayı : 67

Beynelminel Şehirler birliğinin *dördüncü* **Belediye kongresi**

— 4 —

İTİZAR

Raporun mecmuanın 63-64 üncü nüshasında intişar eden kısmının evvelinde aşağıdaki satırlar bulunmak lâzımgelirken selven dercedilmemiştir. Buraya dere ile mabaddına devam ediyoruz :

O. N.

(Kongrenin en mühim meşgalesi muhtelif memleketlerde mahalli idarelerin mali teşkilâtları hakkında mükayeseli tetkikat yapmak ve binnetice en iyi usul hangisinin ise onu bütün belediyelere tavsiye etmekten ibaret idi .

Netekim daha evvelki kongrelerde muhtelif mahallerin beledi usulleri münakaşa edilmiş ve bu bapdaki mütaleat bir kitap halinde neşredilerek hatta türkçeye de tercüme edilip Emanet matbaasında tabettirilmişti .

Binaenaleyh kongrenin bu dafaki ruznamesi çok mühim olup bilhassa belediyeleri paraca yükseldecük tedbirler ve mütalealar son derecede dikkatle takip olunacak bir halde idi .

Kongreye iştirak edenlere bir kolaylık olmak ve aynı zamanda müzakereyi teşkil etmek üzere birliğe dahil şehirlerin göndermiş olduğu raporları birliğin ve kongrenin reisi möşyö Vibo ile Hanriseliye mükayeseli bir tarzda hulâsa etmiş oldukları için kongre azası mahalli ve millî raporları uzun uzadı okumaya mecbur kalmaksızın yalnız bunu alelacele okumakla müzakeratı kolaylıkla takibe imkân bulmuşlardı .

Bizde bu raporu aynen dercediyoruz.)

..

Devletin belediyelere doğrudan doğruya verdiği tahsisat bazan devletin sırf kendisine ait bir vazifenin istilzam eylediği masarife karşılık olarak verdiği aidattır .

Avusturya, Almanya, Belçika ve Lüksemburg bu devletler cümlesindendir.

Avusturyada doğrudan doğruya devlet tahsisatı yoksada belediyelerin devlet vergisinden aldıkları hisse kendi menabii maliyelerinin yüzde 77 ½ sini teşkil etmektedir .

Almanya da belediyeler - yakında tadil edileceğine hükmolunan bir usulü idarei maliyeye göre - varidatlarının yüzde 59 unu devlet vergisine iştirak etmek, ve yüzde 11 ini tahsisat almak suretile temin ederler .

Belçikada devlet vergisi nisbeti daha mühim olup varidat belediye mecmuunun rub'undan fazlasına , yüzde 27 ye çıkar. Bu mecmuun hemen beşte ikisi (38 %) devlet vergisi hisselerinden ve ya bu vergilere yapılan zamdan (cent . addit) husule gelir .

Lüksemburgta devlet vergisinden alınan varidatı belediye hissesi Avusturyadakine oldukça yaklaşıp : yüzde 71, yani takriben üç rubudur.

(B) gurubu — mali menbalarının en çoğunu belediye varidatı ile temin eden memleketler :

Bu gurubun başında Amerika müttelit hükümetlerini buluruz . Belediye varidatı umum varidatın yüzde 76 sını teşkil eder. Ondarı sonra İngiltere (10 belde tip) gelir (yüzde 68,2) Felemenk yüzde 52 ile üçüncü, ve İstonya dahi yüzde kırk ile dördüncüdür. İskandinav memleketleri de bu zümreye girebilir.

Fransa , İtalya, Macaristan ve Çek-slovakya (A) gurbuna dahil memleketlere müşabih olup oralarda da belediye varidatının en çoğu devlet vergisinden çok miktarda bir hisse almak ve bu vergiler üzerinden mahalli zammıyat istifa edilmek suretile temin olunur.

Şukadarki (A) gurubuna dahil ve ya bunlara müşabih bazı memleketler ile sair memleketler arasında, belediyenin vergi miktarını tayin hususunda belde noktai nazarından çok büyük farklar vardır.

Almanya ve Avusturyada belediyelerin bazı devlet vergisine iştirak hisseleri kanun ile tayin olunur. Devlet vergisine ilâve edilen zammıyat miktarı da tespit olunmuştur. Bu iki memlekette belediyenin mali vaziyeti devlet vergisine sıkı sıkı tabidir. Maamafih Avusturya hükümeti beldiyelerin bilvesile bazı vergiler almalarına müsaade eder. ve belediyeler bu vergilerin tayini miktarı emrinde bazı mertebe muhtariyeti haizdir. Mahalli vergilerin hasılatı Avusturyada belediye varidatının % 14 ne baliğ olur. Almanyada dahi bir kaç belediye vergisi alınır. bunlar mahalli varidat

mecmuunun yüzde yedisine baliğ olur Fakat belediyenin bu husustaki muhtariyeti Avusturyaya nisbetle daha mahdut ve bu sıkı tahdidat kanunen mevzudur. Fransada belediyelerin vaziyeti bu hususta büsbütün başkadır.

Belediye varidatının en çoğunu devlet vergilerine ilâve edilen kesri munzamalar [centimes additionnels] teşkil eder. Dimekki mahiyeti ve hasılatı itibarile belediyece kesri munzamı şeklinde istihsal olunan mali menbalar ile sıkı bir irtibatı vardır. Şukadar ki bu (küsuru munzama) nın miktarını tayin hususunda az çok bir muhtariyet mevcuttur ki bu da bu vergilerin istifası emrinde hakikaten bir unsuru seresti teşkili eder. Fransada belediye, bazı hükümet vergisi üzerinden aldığı (santim) leri bütçesinin ihtiyacatına göre artırıp eksiltebilir. Şu halde lüzum görülürse masarif bütçesini artırmak kudretini haiz olduğu gibi bütçesindeki açığı (küsuru munzama) dan aldığı varidatı taziyet etmek suretile de kapatabilir.

İtalya, Macaristan ve Çeksllovakya da belediyenin vaziyeti bu hususta Fransa belediyelerinin vaziyetine müşabihdir. Belçika ve Lüksemburgda vergi usulü bu memleketlerinkine pek yakındır. Bu muhtelif memleketlerin belediyeleri bu gibi vergilerin miktarını tayin hususunda muhtariyet ve serbestiyi haizdir. Sureti umumiyyede, muhtariyet belediyeyi tahdideden kanuni bir haddi azamı vardır. Belçika ve Fransaya gelince: buralarda belediyeler rüsumu şahsiyeden hiç bir resmi munzam istifa edemezler [1]

[1] Belçikada belediyelere 1929 senesinde daha vasi bir muhtariyet verilmesi gayesini istihdafeden bir kanun layıhası hükmetçe tetkik edilmektedir.

(B) gurubu altında tasnif ettiğimiz memleketlerde, belediyelerin ve mahalli idarelerin mali teşkilatlarınca dahi bir takım prensip farkları vardır.

Yukardaki cetvel İngilterede hükûmetin belediyelere verdiği tahsisat miktarının (10 belde tip) belediye varidatı mecmuunun yüzde 29,1 ini teşkil etmekte olduğunu göstermektedir. Felemenkte dahi bu miktar mühim olup yüzde yirmi üçe baliğdir.

Fakat bu tahsisatın verilmesinin tarzı bu iki Memleket için tamamiyle ayrıdır. Felemenkte tahsisatı mezkûre bir taraftan 1897 tarihli bir kanun ile muayyen esasat dairesinde hükûmetin masarifi Belediyeye iştirakinden ve diğer taraftanda bazı milli kanunların ve ezümle maarif kanununun ahkâmını infazen beledilerce ihیار edilen masrafın tesviyesi mahiyetinde bulunan bir takım tediyattan mürekkeptir. Birinci kısım tahsisat, idarei belediyenin kendi hizmetini tanzim ve tedvir etmek ve bunlardan mütevellit masarifi tesviye etmek için ittibaz edebileceği mukarrerata tabi değildir. Daha mühim olan ikinci kısım tahsisat ise bilakis kanunun belediyeye tahmil eylediği hizmetleri ifa etmek üzere ihtiyarına mecbur olduğu masarife göre tayin olunur. Bu husustaki vaziyet İngilterede de başkadır. Orada devlet, muhtelif nevi ve mahiyette bir çok belediye masarifine iştirak eder. Fakat bu iştirak keyfiyeti tahsisat alan belediyenin masarifi miktarı ile mahiyetinin evvelce tasvibedilmiş olmasını istilzam eder. Hükûmet belediyenin Maarif, mecanin, fıkara muavenet, köprü ve yollar inşası, zabıta belediye için ihtiyar ettiği masarifine iştirak eder.

Fakat bazı ahvalde hükûmet elektrik ve gaz imalâthanelerinin islah ve tev-

siine muktazi belediye masarifi ile tramvayların, köyler arasındaki demir yolların, limanların, dokların ve kanalların islahından mütevellit masarifine, amele meskenlerinin islahına ve diğer bir takım belediye masarifine dahi iştirak eder.

İngilterede belediyeler lehine olarak başca iki nevi devlet tahsisatı vardır. Evvel emirde senelik tahsisat gelir ki bunlardan her biri bir kanun ile muayyendir. ve tahsisat alınması icabeden masarifin yüzde ellisine baliğ olur, hatta bu miktarı geçebilir. Bu muntazam ve umumi tahsisattan maada devlet bazı hususi hallerde bir takım muvakkat tahsisatta verir. Hükûmetin iştirak ettiği ve ya edebildiği belediye faaliyetlerinin envai tahdid olunamaz. Meselâ hükûmet müzeler, umumi kütübhaneler, umumi hamam ve çamaşıraneler, parklar, spor için arsalar tedariki, itfaiye teşkilatı, kabristanlar, pazar yerleri, kaldırın inşaatı ve diğer bir çok belediye işleri için vuku bulan masarife dahi iştirak eder.

İngiliz usulunda umumi hayatın devlet ve belediye gibi başca iki uzvu arasında samimi bir müşareket mesai fikri hakimdir. Belediyelerle münasebetler olan hükûmet daireleri, belediye idarelerini kendi teşebbüslerinde teşci eder. Bir memlekette devlet memurları belediye hayatının inkişaf ve tekemmül ettirmeğe onu bütün milletin iktisadi, hayati menbalarını müsait olduğu en yüksek seviyeye çıkarmaya matuf mahalli mesayi takviye ve teshil etmek arzusile mütehlassis bulununca tabiidir ki devletin mahalli işlere müdahalesi - hükûmetin iştirake muvaffakat ettiği masarifi belediyenin tasvibini müstelzim - müdahalesi - tenkide seza görülmez.

Hemşehrilerin maddi ve fikri hayatı nefine olarak yapılacak belediye masarifi hakkında karar itihaz etmek hususunda beladiyenin muhtariyet ve salahiyet sahibi olması çok kıymetli bir imtiyazdır. Fakat bu kıymet her cihetten mütakasif bir belediye hayatını son derecede tekâmül ettirmekten hasıl olacak fevât ve mühessenattadır. Belediye muhtariyetinin gayesini husule getirebilecek bir müşareketi mesai usulü -devletle belediye arasında bir müşareket-beladiyenin imtiyazlarını hiç bir veçhile azaltmaz.

Bilâkis bu usul belediye muhtariyetinin kıymetini artırır. ve belediyelerin esas vazife bildikleri işleri kolaylaştırır. İngiliz usulünde olduğu gibi, teşebbüsleri kuvveden file çıkarmak için hükümetten tahsisat alan bir belediye kendi faaliyetinin icap ettirdiği masrafları belediye rusumu ile kapatmak mecburiyetinde kalmamak gibi çok müsait bir vaziyet ihdas eder. Lüzum görülen masarıften çekinmeyen müterakki bir idareî beladiyenin mütecavir belediyelerden fazla tarhettiği rüsum ve tekâlif alacağı kolaylıkla anlaşılır. Bu hal, rüsum tarhında en ileri giden dairei belediye dahilindeki mükellefleri nahoşnut ederek ataleti mucibolabilir. İngiliz usulü az çok hakikatı olan böyle bir sui neticeyi mahsus derecede tadil eder. Maamafih şunu da bihakkin söylemek lâzımdır ki İngiliz usulünün kıymeti en ziyade o usulün tatbikinde amil olan fikir vetatbikatın vasi ve hulusu niyete mukarin olmasını kâfil teminatın mevcudiyetine vabestedir. Bu fikirde belediye hayatının inkişafı arzusu meknuz bulunmasa idi usul tehlikeli olurdu.

Diğer iki memlekette hükümet tahsisatının beladiyenin varidat menbaları

arasındaki ehemmiyeti oldukça mühimdir. Bu memlekette Belçika ve İstonyadır.

Belçikada, hükümetin belediyeler lehindeki müdahalesi şu veçhile izah olunabilir: Bu memlekette hükümet belediyelerin Maarif için ihtiyar ettikleri masarifin kısmı azamını deruhte etmektedir.

İstonyanda hükümetin verdiği tahsisat, belediyelerce hükümet inam ve hesabına vuku bulan sarfiyat mukabili addolunabilir. Hükümetin hissei iştiraki belediye varidatının yüzde yirmi iki buçuğuna balig olmakta ve taalluk ettikleri maddeler için iki musavi kısma ayrılmaktadır. Burglara (kasaba) gelince: devletin verdiği para (masarifi umumiyyenin yüzde 19, 3 çü) tamamen hayir-hahane muavenet mesabesindedir. Cetvelde görülen yüzde 19,4 (Burg) ve şehirler hakkındaki miktarın vasatı haddini göstermektedir.

(B) gurubu altında tasnif ettiğimiz memlekelerde -belediyeler burada varidatlarının kısmı azamını rüsumu belediye ile temin ederler - bu varidat menbalarının menşei büsbütün başkadır. Bu gurup meyanına Amerika müttehit hükümetleri ile, İngiltere, Felemenk ve İstonya dahildir.

Amerika müttehit hükümetlerinde, her hükümet belediyelerin istifa edebilecekleri vergiyi tayin eder. Devlet kanununda bir (siti çarter) yani belediye nizamı vardır ki belediyelerin ne gibi resimler almağa mezun bulunduklarını gösterir. Bu vergilerin başlıcası (ceneral properti taksı) mülk vergisidir. Devletle (Faventı) de aynı mülk vergisini istifa ederler. Belediye kendi ihtiyaçlarını tatmin etmek için cibayet etmek istediği mülk vergisinin miktarını her sene tayin eder.

İngiltere belediyelerinin başlıca varidat menbaı gayrı menkul emlakten alınan vergidir. Bu vergi emlakın kıymetine göre hesap ve ret (rette) denilen miktarda her sene tayin olunur. Bu miktarın tayini için gayrı menkul emlakın muhammen kıymetinden başka bir esas yoktur. Ret nisbidir. Müterakki bir mahiyeti olamaz. Verginin tarhına parlamentoca karar verilir. Fakat miktarı tayin hususunda belediye tam bir muhtariyeti haiz olup devletin veya laalettayın bir makamın tasvibine tabi değildir. Bu hususta kanunen hiç bir (haddi azami) yoktur. İngiltere belediyelerinin varidat tedarikinde ki serbest ve mutlak salahiyetleri işte budur.

Fransa belediyeleri de Kesri münzamlar için serbestiye haiz oldukları gibi Amerika müttehid hükümleri belediyeleri dahi (ceneral Properti taksi) nin miktarını tayin etmek hususunda bir dereceye kadar bu serbestiye maliktir. İngiltere belediyelerinin serbestisi nazarıyatta gayrı mahduttur. Vergi miktarını ne mertebe tezyit edecekleri kendi takdirlerine muvahaveldir.

Felemenkte irat vergisi, başlıca belediye varidatını teşkil eder. İrat üzerinden bir devlet vergisi de vardır. Fakat bu verginin ildasından çok evvel belediyeler buna benzer bir vergi ahişlardı. Bu iki verginin müterakki bir mahiyeti vardır. Belediyeler ya devlet vergisi üzerinden azami % 125 bir zam ve yahut irat üzerinden bizzat tayin ettikleri bir miktarda mütezayit dairesinde bir belediye vergisi almakta muhayyerdirler.

Her iki usulüciyayete aynı zamanda müracaat etmelerinde imkân vardır. Fakat bu takdirde belediye vergisinin

miktarı kanunen muayyen olan dar hududu dahilinde kalır ve müterakki olamaz. İrat üzerinden hususî belediye verhisı almak için kanunen muayyen haddi azamî yoktur. Yalnız zammîyat derecesi mahduttur.

Fakat kanunen muayyen olan hudut, evvelce çok dar iken, şimdi belediyelerin heyeti umumîyesi için oldukça tevsi edilmiştir. İrat üzerinden tarhedilen belediye vergisinin miktarı belediye meclisi tarafından her sene tayin edilir.

Felemenk belediyelerine, bütçelerine kâfi mertebe alâstikiyet vermek ve idarei belediyece lâzım görülen masarîf fazlalarını kapatmak imkânını bahşeden işte bu serbestidir. Vakıa irat vergisinin senelik miktarını tayin eden kararlar hükümetin tasvibine vabeste isede bu tasvip pek müstesna ahvalde verilebilmektedir.

İskandinav memleketlerinde irat üzerinden belediye vergisi Felemenk belediyelerinin ekserisinde olduğu gibi belediye varidatının en mühim kısmını teşkil eder.

(B) gurubu altında tasnif ettiğimiz dördüncü memlekete, İstonyaya gelince: Belediyelerin vergi hususunda başlıca varidat menbalarını, menkulat ve gayrı menkulat vergisi teşkil etmekte olup bnnun haddi azamisini kanun tayin eder.

Bir çok memleketlerde belediye bütçesi bir (Fondamental) vergi (emlak vergisi) ile tağdiye edilmektedir. Bu vergi Amerika müttehit hükümetleri belediyeleri için (ceneral propertitaksi) İngiltere belediyeleri için gayrı menkul emlakın kıymeti esasına müstenit belediye (ret)i, İstonya belediyeleri için (Menkulat ve gayrı menkulat) vergisi, Felemenk ve İskandinav memleketleri belediyeleri için

irat üzerinden alınan (müterakki) vergi, Fransada ise zahiren devlet vergileri esasına müstenit bulunan ve bir haylısı artık alınmamakta olan (santim-ler) dir .

Gerek varidat ve gerek masarifat hususunda bazı mertbe mali hüriyeti haiz olan memleketlerde verginin mıkdarı her sene belediye bütçesinin müzakeresi esnasında verilen karar ile tayin olunur .

Bu keyfiyet, gerek bütçe hazırlanırken ve gerek cemiyeti belediyede müzakere edilirken pek makul bir usul takibedilmesini müstelzimidir. Evvela lüzumu olan masarifin mahiyet ve mıkdarını tayine başlanır. Bütçenin masarif kısmı bu veçhile taayyün edince bunlara karşılık olacak varidatın yekünü hesab edilir. Menaffi umumiyenin idaresinden tevellüt edebilecek mes'uliyeti müdrik bulunan idare memurları (Administrateurs) varidat bütçesinin melhuz masrafları tamamen kapatması lâzım geleceğini umumiyetle kabul etmişlerdir .

Belediyelerin idareleri bir çok milletlerde az çok sıkı bir vasayete tabidir. Bu mürakabenin sureti icrası her memlekette başkadır. Bazı memleketlerde bütçenin tasdiki, ve bazı mali muamelât hakkında itiraz dermeyanı vilâyet, liva veya bizzat eyalet meclisinin hey'eti murahhasasına mevdu salahiyetler meyânında bırakılmıştır. Fakat bu takdirde bile son karar, umumiyetle, hükûmete aittir .

Diğer bazı memleketlerde, mürakaba hakkı doğrudan doğruya ve bilvasıta hükûmete mevdudur. Fakat bu mürakaba ve nezaret usulü ister merkezi olsun ister mahalli olsun esas itibarile belediyenin senelik bütçesinde varidatın masarifi muhammene ile tamamen te - vazün etmesini temine matuftur.

Mes'eleda sui niyete makrûn bir mecburiyet yoktur. Bil'akis meşrû bir tedbir vardır. Şunu esas olarak kabul etmeliyiz ki belediyeleri idare edenlerin hepsi kendi ihtiyarları ile hareket etmekte muhayyer bulunsalardı onlar da bütçenin tedvirinde aynı endişeye düşerlerdi. Muhammen varidata nisbetle masarifte bir fazlalık ihtimalini kâat üzerinde kabul eden bir bütçe usulü iyi tanzim edilmiş bir hayatı belediyenin bakası noktai nazarından çok vahim tehlikeler tevhlidedebilir .

Aşıkârdır ki bütün umumî bütçeler hakkında vaki olduğu misilli belediye bütçesi de bizzarure takdîr mahiyetinde olan tahmillere müsteniden tanzim edilir ve bunlar hesap olunurken ne kadar itina edilirse edilsin mutlaka iş tesadüfe terkolunur. Tatbikatta ; varidat veya masarifat şu veya bu cihetten az çok fazla farklara müncer olur .

Bu farklarda hesaba katılarak hasıl olan son netice, bütçenin taalluk ettiği devre hesabatının hini tasfiyesinde ya müsait ve yahut gayrı müsait çıkar .

Ehemmiyetlice bir açık varsa, bunu kapatmağa yarayacak mali menbaların aranması emrinde müşkilât zuhur edebilir. Tahminlere istinadî zarurî olan her bütçe usulünde bu hal elbette vaki olur .

Bu sistemle beraber, müstelzim olduğü ihtimalatı da kabul etmek lâzımeden isede bütçe hesabatının bemen başlan - gıcında muhakkak bir açık göstermek büsbütün vahim olur. Varidat bütçesinin masarifata tamamı ile tekabül etmemesini kabuleden bir idareyi belediye ağır bir mes'uliyet altına girer. Ve bu yolu tutmuş olan bir belediye gittikçe artan müşküllere kapı açmış olur . Şüphezis bu yola gitmiş olan bir idarei belediye

açığını gelecek sene bütçesi ile kapata -
cağını veya ard ard iki bütçe arasında
taksim edeceğini teemmül etmek suretiyle
hüsniyet beslediğine zahip olursada
istikbalin kendi nikbinaneemleri hilâfında
zuhur edip etmeyeceğini bilmez . Bu
ahval ilk müşkilâtı davet eden ahvalın
aynı veya bım başka olabilir .

Hayatı belediyenin tecelliyatı çok
mütenevvidir . Milli işlere ait en ciddi
tahminler daima bir çok müphemiyet
unsurları ile malûldür .

İdare memurlarının fazileti olan
hazmü ihtiyat (gayrı muntazır) ın na -
zarı itibara alınmasını emreder . Yani
bütçenin tevazünü mevzuubahs olunca
en gayrı müsait ihtimalât derpiş edilmek
lazım gelir .

Bütün bu sebeplere binaen , va -
ridat ve masarif tahminlerinin teva -
zünü bilebile ilmal eden bir bütçe
siyasetine kapılmak keyfiyeti muahzeze
sayandır .

Evet idare adamları bunu bile bile
ve ilerde müvazeneyi iadeye kadir
olacakları kanatile yapmış olabilirler .
Fakat müdebbirane bir hulusu niyetin
zaferi teemmül edilen neticeyi imkânsız
kılacak ahvalin zuhur etmemesine teva -
kkuf eder .

Zaruri masraflar ve bidayette muha -
kkak addedilen varidatta tenakus gibi
bütçenin muvazenesini tehdideden haller,
bir belediye idare adamının nazârında
ancak belediyenin mali teşkilatının
muhtemel müşkilâtlara karşı durabilecek
derecede vüsata malik bir varidat
unsuruna sahip bütçe muvazenesini
temin etmek için - velevki muvakkaten
olsun - mıkdar ve hasılı tezyit edilebilecek
bir vergiden istifade edilebilirse ancak
osuretle ıslâh olunabilir .

Bu keyfiyet belediyeye bir salahiyyet
bir mali muhtariyet vermenin faidesini
meydana çıkarır . Hayatı belediye
mukteziatının fazla masarif ihtiyarını
ve binaenaleyh varidatın o nispette
tezyidini zaruri kıldığı senelerde bütçede
tevazünü temin etmek için bazı vergile -
rin lüzumu derecede tezyidi hususunda
belediyelerin kafî kararlar ittihazına
salahiyyetlar olabilmelidirler .

Hiç olmazsa bu noktâi nazardan
olsun belediyelerin azamî derecede mu -
htariyete mazhar olmalarına mani
olabilmek makul bir faaliyeti belediyenin
muhassehatına faik ne gibi sebepler
mevcut olabileceği kolayca idrak edilemez .

Bu muhtariyete mümkün olduğu
kadar şiddetli bir gem vurmağa alekser
meyyal bulunan bazı yüksek makamlar
belediye idarelerini kendilerine karşı
müdafaa etmeyi bir vazife addediyorlar
ve diyorlar ki bunların mecalisi idaresi
gayet yüksek belediye vergileri tarhına
münhemiktir . Mahalli hayat bu ağır
vergilerin felâket engiz neticelerine maruz
kalır ye hatta milli iktisat bile bu
yüzden sureti ciddiyede müteessir
olabilir .

Maamafih bu fikir ve mütaledan
farklı, hatta onun makûsu bir fikrû mü -
telea dahi kabuledilebilir . O fikrin kai -
lleri belediyelerin mali muamelâtı üze -
rinde hükûmetçe bir mürakaba icrası
usulünü ceffelkalem reddetmediklerini
esas olarak ileri sürüyorlar ve belediye
vergilerinin nevi ve mahiyeti üzerinde
bir hükûmet müdahalesini kabulediyor -
lar . Filhakika milli vahdet, belediyenin
maliye sisteminin hükûmetin maliye
teşkilatına hakim olan esaslara ve tatbik
ettiği vergi tarhı usullerine açıktan
açığa mugayir düşmemesini amirdir . Me -

selâ (aksiz) resmi ile mevadî zaruriye üzerinden her türlü rûsumun mülga bulunduğunu bir memlekette belediyenin bu gibi vergileri hotbehot ihdas edebilmesi doğru olamaz.

Belediyenin mali muhtariyetini kabul edenler dahi milletin şahsî vergileri kabul etmedikleri memleketlerde irat üzerine belediye vergisi tarhına mütedair mukarreratı mürakaba ve hatta bu bapta beyamı itiraz etmeğe hükûmetin hakkı olduğunu kabul ediyorlar. Şüphesiz belediyenin idarei maliye hususunda fili muhtariyetine taraftar olanların bazı mertebe hükûmetin mürakabesine muhalefet etmedikleri hakkında başka misallerde zikrolunabilir.

Fakat bunu kabul ettikten sonra hükûmetin daha ileri gitmemesini istiyorlar. Yani belediye resim veya vergilerinin mahiyeti itirazı mucip olmadığından itibaren belediye bütçesinin esnayı müzakeresinde belediye meclisinin hayatı belediyeye labût addettiği masarifi kapatmak için icabeden had dairesinde vergi miktarını tayinde serbestii tam sahibi olmalıdır.

Muhtariyet taraftarları (zaten belediyenin cibayet ettiği vergi miktarına karar verenler bizzat mükelleflerin mümessilleridir) diyorlar ve (mükelleflerin mümessillerinin rûsumu belediyeyi, mahallî hayatı iktisadiye şeraitinin normal bir surette müsait bulunduğu hadden aşırı derecelere iblağ etmekte ısrar etmeleri muhtemel bulunduğunu) ilâve ediyorlar. Bundan maada diyorlar ki fennî şeriki mesâileri tarafından teşci edilen belediye müdürlerinden ilham alacak olan bu mükelleflerin mümessilleri bir taraftan masraflı hizmetlerin lüzumu tevsiini ve diğer taraftan da hemşehrilerle heyeti mecmuasının, tez-

yidi icabedn rûsumu belediyeye katlamak kabiliyeti iktisadiyesini takdire bazı mertebe salâhiyetterdirlar. Onlar sanı-yorki bu emniyetbahş haller bütün bir memleketin belediyelerine ait işlerde mütehavvil olan bu mevat hakkında ittihazı karara memur bir dairei merkeziyenin bahşedebileceği teminattan aşağı kalmaz.

Bilâkis belediyelere terkedilen hakkı karar, mutlaka bir daireyi merkeziyeninkine faik teminat arzeder.

Şunuda ilâve etmelidir ki belediyenin varidat ve masarifatını normal bir tarzda tevzin edecek bazı rûsumu sureti kat'iyede ve bilâ müdahale tayin etmek hakkı kabul edildikten sonra belediyelerin tevazûnı temin edemedikleri her yerde bir takım vahim mes'eleler tahaddüs edebilir. İşte hükûmeti merkeziyenin sureti mahsusa ve istinaiyede müdahalesi, ancak ve ancak bu halde muhik görünür.

Bu gibi haller muhtelif suretlerle tahaddüs edebilir :

Fevkalade gayrı müsait bir vaziyeti iktisadiye, bazı senayide buhran, ziraatte buhran . . . bu buhranların hepsi belediye mükelleflerinin iradının birdenbire ve ehemmiyetli surette tenakusuna ve aynı zamanda fevkalâde masarifinin tezayüdüne bais olabilir. Bu gibi ahval bir ve ya bir kaç belediyenin muntazam bütçesinde derin bir teşevvüş husule getirir. Ve bu teşevvüş çok geçmeden izalesi gayrı mümkün bir hale gelir o derecede ki hükûmetin fevkalâde ve muvakkat yardımlarda bulunmak suretile vaki olacak müdahalesinin meşruiyeti nakabili itiraz olur.

Bu gibi istidlâlâtı sevkeden ahval yalnız iktisadi hayattan da kısmen hasıl olan buhranlardan ibaret değildir.

Buhran mahdud ve mahalli olacak yerde az çok umumî de olabilir ve memleketin daha büyük kısımlarını müteessir eder. İhtimal ki bu takdirde buhranın aksül-ameli bir belediye de ötekinden daha ziyade hiss olunur. Bu sui tesirin derecesi vüsatî belediyenin iktisadî kudretine, senayi, ticaret ve sairesinin nevi ve mahiyetine tabidir. Bu gibi hallerde hükûmet müdahalesinin daha vasi ve her belediyenin vaziyeti hususiyesine göre mütehalif olacağı nazariyesi itiraz götürmez gibi görünüyor. Hükûmetin istisnai ve mücbir hallerde mahallî idareler makamına kaim olması ve idare merkezîyenin ahvalı adiyede belediye aitt vezaifî deruhte etmesi belediyenin hayatı mahalliyede ve hey'eti mütemmîai millîyenin sinesinde deruhte edeceği normal faaliyetini hiç bir veçhile zaafa düşürmez.

Malâmdur ki harbî umuminin netîcelerinden biri de belediyelerin malî teşkilâtlarını tamâmîle mahvetmek olmuştur. Hala bir çok belediyeler muharebeden evvelki bütçe usullerini takip edemiyorlar. Her tarafta taammüm etmesi şayanı arzu olan malî intizam prensiplerini bu gibi ahval arasında tatbika kalkışmak ham bir hayal olur.

Bu şerait altında velev pek vazih neticelere desteres olmak için olsun devletin belediyelerle iştiraki mesaisi ve idare merkezîyenin mahallî idarelere muavenet etmek üzere müdahalesi lâbûttır.

Zikrettiğimiz memlekelerin ekserisinde belediyelerin bütçeleri için esaslı menbai varidata malik olmaları ve bu varidatın onlara iyi bir bütçe siyasetine pek muktazî bir alastikiyet bahşedebilmesi keyfiyeti belediyenin mühtaç olduğu bilcümle malî menbaların tek bir vergi

sayesinde istihsal edilebilmesi şayanı arzu olduğu hükmünü verdirmez.

Belediyenin malî idaresi ile teveggül eden nazarı ve ameli zevat indinde umumen müsellemdir ki muhtelif hizmetlere lâzım olan varidata desteres olmak için en emin usul muhtelif mahiyette bir çok vergilerin meczindedir. Bu usul (vergi sistemi) denilen şeyi aramaktan ibarettir. Yani evvelâ hayatı belediyenin hüsnü idaresinde az çok alâkadar bulunan bütün hemşehrîlerin tekâlifî lazimeye iştiraklerini ve sonrada mevzu bahis daireyi belediye dahilinde ikamet etmek ve orada sureti mutarîda sanat ve ticaret veya diğer kazançlı bir faaliyet icra eylemekle beraber yolcu veya muvakkat mukim sâfiyatıyla hizmetâtı belediyeden müstefit olan eşhasın hazinesi belediye nef'ine az çok müessir ve sureti umumiyede mütevazî bir surette yardımlarını temin etmek. . . Hakikat halde, belediyeleri idare edenler tekâlifî belediye iştirak derecesini her mükellefîn, hayatı mahallîyenin hüsnü idare edilmesinde alâkadar olduğu mertebe ile tahdit eden bir (vergi sistem) ile iktifa etmezler. Bilâkis umumen tatbik edilen (sistem) lerin çekserisinde, vergilerin muhtelif mükellefler sınıfları arasında tediye kabiliyyetleri ile mütenasip bir surette tarh olunması ciheti aranılır. İşte bu noktâi nazardan, bazı vergiler müterakki bir mahiyeti haizdir. Ve bu da bazı mükelleflerin daha ağır bir vergiye katlanabilecekleri faraziyesine müstenittir.

Bu muhtelif telakkîlerin, muhtelif belediye vergileri sistemlerinde nasıl ve ne dereceye kadar tatbik edildiklerini tetkik etmek şayanı istifadedir. Muhtelif memlekelerin mahallî vergi usullerinden hususî bir tekâmül temayülleri istihraç

etmek mümkün olup olmadığını ve hangi cihetten mümkün olduğunu araştırmak da faydalıdır.

İşbu raporla birlikte neşredilen mileli muhtelif idarei mahalliyelerin teşkilâtı maliyelerine ait raporlar, muhtelif memleketlerde kabul olunan rûsum ve tekâlif belediye (sistem) lerinin tenevvüü hakkında oldukça sarîh bir fikir vermek gayesiyle yazılmıştır.

Rapor tanzim etmemiş olan memleketlere gelince : bunlar hakkında idari vesaikten istinbat edilen ve bu sistem tenevvünün ne dereceye kadar ileri götürülmüş olduğunu gösteren bazı mutayat arzedeceğiz.

Belediye rûsum ve tekâlif ve aidatı hususunda muhtelif memleketlerde cari usullere itula Hasıl edildikten sonra lalettayın bir yerde henüz mevkî tatbika konulmamış bir usulü cibayet keşfinde oldukça müşkümât çekilecektir.

Bu raporda, bütün bu sistemleri teferruatıyla beraber tamamiyle gösteren izahat aranmamalıdır. Muhtelif memleketlerin raporları ile diğer bazı memleketler hakkında ilâve edilen mutayat şimdiye kadar mevcut olmayan mukayeseli bir tetkik menbaı husule getirmektedir. Biz, bu menbadan en ziyade calibi dikkat addettiğimiz bazı esash mutayat çıkarmakla iktifaya mecburuz :

∴

ALMANYA

Cihan harbi, Almanyada belediyelerin ve mahalli idarelerin 1914 senesinden evvel mevcut malî teşkilâtı esasından değiştirmiştir.

Muhareden evvel, Almanyadaki belediyeler malî idarece pek vasi bir muhtariyete malik idiler. Başlıca varyatları (Rayh) ın irat üzerinden aldığı verginin munzam kesirleri idi. Bu sayede belediyelerin usulü maliyece pek mühim bir unsur alâstikiyyeti vardı. Malî menbalarını gayet fîli ve sūr'atle inkişaf eden bir belediye hayatının ihtiyacatına göre tanzim etmeğe her vakit çare bulurlardı.

Cihan harbi bu malî sahadaki belediye muhtariyete hitam verdi. 1920 tarihli İmperatorluk kanunu belediyelerin millî vergiye kendi lehlerine zammıyat yapmalarını menetti. Gerçi 1920 kanunu 1925 de tadil edilmiş isede Almanya belediyeleri hala belediye hayata muktezi hürriyeti hareketi iade edecek malî bir usul vaz'ını istememektedir. Henüz bir tesviye sureti bulunmadı.

(Rayh) ın nefine istifa edilen irat vergisi ipka olunmuştur. Fakat belediye zammıyatı yerine İmperatorluk tarafından hükûmetlere ve belediyelere verilen karşılıklar ikame olunmuştur. Bundan maada bunlara (Rayh) tarafından cibayet edilen diğer bazı vergilerin üzerinden bir kesir verilmektedir.

Mukasamanın sureti icrasını tanzim eden kanun hükûmetlere 1927 ve 1928 seneleri için bir haddi asgari temin etmektedir. Derpiş edilen vergilerin hasılatı temin olunan haddi asgariden daha az olursa (Rayh) açığı kapamağa mecburdur.

(Rayh) ın irat vergisi hasılatı üye-

rinden belediye ve hükûmetlere düşen varidat halihazırda yüzde hesabı ile muharebeden evvelki varidattan azdır.

İrat üzerinden (Rayh) vergisinin sureti mukasması

Rayh	Hükûmetler	Belediyeler	Yekûn
1913	40,3 %	59,7 %	100 %
1925	17,8 %	42,8 %	39,4 %
			100 %

Belediyelerin muharebeden evvelki zamanan isbetle beşte üç yerine halen ancak beşte iki almakta oldukları görülmektedir. (Doyger işte tag) Alman şehirler birliği reisi doktor (Mülert) in pek mufassal ve şayanı istifade rapor diğer (Rayh) vergilerinden belediyelere ifraz edilen hisseler hakkında tafsilât vermektedir.

Sureti umumiyede hükûmetler bu varidatın mukasmasına müdahale etmektedir. Belediyeler (Rayh) ın emlak vergisinin yarısını almaktadır. Nisfi diğeri hükûmetlere aittir. Belediyeler ile hükûmetler kanunen muayyen azami bir hadde kadar bu vergi üzerinden munzam kesirleri istifa etmeğe salahiyyettedirler. Bundan maada belediyelere hükûmetlerce cibayet olunan ve bazıları İmparatorluk kanunu mucibince mecburi olan bir kısım vergilerden de hisse verilmektedir.

Bu vergiler meyanında mesakin sahiplerine müterettep bir vergi vardır. Bu vergilerin başlıca hedefi merhun emlak borçlarının kabarması ve neticeten imha edilmesi ve mesken buhranı sevkile kiralardan artması yüzünden ve sahiplerinin temin ettikleri külli miktardaki kazançlardan bir kısmını belediyeye vermektir. Kanun, belediyelerin bu sayede cibayet ettikleri varidatın mesakin

inşasına sarfetmelerini amirdir. Nisfi diğeri umumi bütçeye tahsis olunur.

Üçüncü derecede olmak üzere belediyelerin kendilerine mahsus bazı rüsumu vardır : umumi eğlencelerden, gayri menkul süvalin artan kıymeti üzerinden, köpeklerden, müskirat ruhsatıyelerinden, biradan ve emireden alınan vergiler.

Şurasıda şayanı dikkattir ki (Rayh) kanunu belediyelerin bu vergilerden bir çoğunun istifa etmelerini mecburi kılar.

Eğlence yerleri, emlakın artan kıymeti musakkaf gayri musakkaf emlak ve mesalik vergileri, irat emlak vergisi üzerinden kesirli munzamlar, bira resmi de bu mecburi vergiler cümlesindedir.

Zaten bu keyfiyet kolayca kabili izahtır. (Rayh) ın kendi varidatından belediyelere ifraz edeceği hissenin asgari hadde inmesi için belediyelerin kendilerine mevdu varidat menbalarından azami derecede istifade etmeleri rayhın menfaati icabındandır.

Kira üzerinden alınan vergiler hasılatı nüfusun mesakin inşasına hasredilmesine belediyelerin mecbur tuttuluklarını kaydetmiştik. Yarışlardan alınan rüsumun da cinsi fersin ıslahına tahsis edilmesi mecburidir. Bira resminin fazlaili hasılatı ve (Rayh) vergisinden belediyeye ait hissenin muayyen bir miktardan ziyadesi, gayri zati vergilerin azaltılmasına tahsis edilir. Almanya belediyelerinin halen tabi bulundukları mali usul neticesi olarak hatta nakabili ictinap masarife maksur olan bütçelerini bile tevzin etmek alekser mümkün olmaz. Varidat menbaları, hayatı belediyeye lâzım gelen faaliyetini vermek için icabeden elastikiyetten mahrumdur.

Kendilerine çok ağır müşkülât ihdas eden bu vaz'iyete çaresaz olmak için anasil beledi olan vazifei mesaii müstereke ile ifa etmek maksadıyla (Landkreise) belediyeler arasında heyetler (grupprements intercommunaux) ihdasına çalışıyorlar. Bu beledi heyetler bazı mali imtiyazat ihraz ettiler. İndel-

hace rüsumu mahsusa istifa edebilirler. (Rayh) ın ve kükümetlerin vergi hasılatından istiane etmek hakkını da haizdirlar. (Land krayiz) lerin hedefi hakikisi bu heyetlere mensup belediyeler arasında bir nevi tesavii rüsum ihdasıdır. (yani hepsi aynı miktarda rüsum tarh ve tevzi edecek) Alman cemiyeti belediyesinin raporu bu bapta şayanı istifade

(Devam edecek)

Osman Nuri

Mes'ul müdür : İstatistik Müdürü

A . Suat